

СУЧАСНЕ РАБСТВО В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ: ВРАЗЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ГЛОБАЛЬНИХ РЕЖИМАХ ЗАХИСТУ

MODERN SLAVERY IN CONDITIONS OF FORCED MIGRATION: THE VULNERABILITY OF UKRAINIAN REFUGEES WITHIN GLOBAL PROTECTION REGIMES

Ростецька С.І.,

orcid.org/0000-0002-3836-8922

доктор політичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних наук і права

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського»

У статті здійснено комплексний політико-правовий аналіз феномену сучасного рабства, що актуалізувався внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України та спричиненої нею безпрецедентної хвилі вимушеної міграції. Автор розглядає масове переміщення населення не лише як гуманітарну катастрофу, а й як критичний фактор дестабілізації глобальних і регіональних систем безпеки, що створює сприятливе підґрунтя для транскордонної злочинності та експлуатації вразливих груп.

Основна увага приділяється дослідженню структурних детермінантів вразливості, які трансформують статус біженця у стан підвищеного ризику потрапляння в тенета сучасного рабства. До таких чинників віднесено економічну дестабілізацію, правову лакуарність, житлову незахищеність та системні недоліки у механізмах соціальної адаптації в країнах реципієнтах. Встановлено, що відсутність стабільного доступу до легального ринку праці змушує біженців погоджуватися на неприйнятні умови зайнятості, що часто переростають у трудову експлуатацію або примусову працю.

Окремий аналітичний фокус спрямовано на гендерний вимір проблеми. Оскільки понад 80% переміщених осіб становлять жінки та діти, автор підкреслює специфіку їхньої вразливості до сексуальної експлуатації, гендерно обумовленого насильства та домашнього рабства. Досліджено ризики, пов'язані з приватними ініціативами розміщення біженців (на прикладі програми «Homes for Ukraine»), де зафіксовано випадки надмірного контролю, психологічного тиску та неоплачуваної домашньої праці через брак державного моніторингу та vetting-систем.

Наукова новизна дослідження полягає в інтеграції новітніх даних міжнародних організацій (UNHCR, IOM, La Strada) та сучасних академічних напрацювань років для картографування мереж торгівлі людьми. Автор доводить, що сучасне рабство є результатом інституційної фрагментованості, де бракує координації між правоохоронними органами, гуманітарними місіями та державними структурами приймаючих країн.

У висновках сформульовано практичні рекомендації, спрямовані на посилення превентивних заходів. Акцентується на необхідності запровадження гендерно чутливих стратегій захисту, легалізації трудових відносин біженців, створенні прозорих систем моніторингу житлових умов та розширенні доступу до юридичної допомоги. Стаття є вагомим внеском у розвиток політичної науки в частині вивчення міграційних процесів та глобальних режимів захисту прав людини в умовах воєнних конфліктів.

Ключові слова: сучасне рабство, війна, Україна, біженці, вимушена міграція, торгівля людьми, гендерно обумовлене насильство, міжнародні політики, захист біженців, соціальна інтеграція.

This article provides a comprehensive socio-political and legal analysis of the phenomenon of modern slavery, which has gained particular urgency following the full-scale armed aggression against Ukraine and the resulting unprecedented wave of forced migration. The author examines the mass displacement of the population not merely as a humanitarian catastrophe, but as a critical factor destabilising global and regional security systems, creating fertile ground for transnational crime and the exploitation of vulnerable groups.

The primary focus is on investigating the structural determinants of vulnerability that transform refugee status into a state of heightened risk of falling into the traps of modern slavery. These factors include economic destabilisation, legal lacunae, housing insecurity, and systemic flaws in the mechanisms of social adaptation within host countries. It is established that the lack of stable access to the legal labour market compels refugees to accept precarious employment conditions, which frequently escalate into labour exploitation or forced labour.

A distinct analytical focus is directed towards the gender dimension of the problem. Given that over 80% of displaced persons are women and children, the author emphasises their specific vulnerability to sexual exploitation, gender-based violence, and domestic servitude. The risks associated with private housing initiatives (using the "Homes for Ukraine" scheme as an example) are scrutinised, noting documented instances of excessive control, psychological pressure, and unpaid domestic work due to a lack of state monitoring and vetting systems.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

The scientific novelty of this research lies in the integration of the latest data from international organisations (UNHCR, IOM, La Strada) and contemporary academic studies to map human trafficking networks. The author argues that modern slavery is a product of institutional fragmentation, characterised by a lack of coordination between law enforcement agencies, humanitarian missions, and state structures in host countries.

The conclusions formulate practical recommendations aimed at strengthening preventive measures. Emphasis is placed on the necessity of introducing gender-sensitive protection strategies, legalising refugee labour relations, creating transparent systems for monitoring housing conditions, and expanding access to legal assistance. The article makes a significant contribution to the study of migration processes and global human rights protection regimes in the context of armed conflicts within the field of political science.

Key words: modern slavery, war, Ukraine, refugees, forced migration, human trafficking, gender-based violence, international policies, refugee protection, social integration.

Постановка проблеми та її науково-практичний зв'язок. Війна в Україні спричинила безпрецедентну хвилю вимушеної міграції, що породжує складні соціальні та гуманітарні виклики. Масові переміщення значно підвищують ризики сучасного рабства серед біженців, зокрема трудової та сексуальної експлуатації, примусової праці та торгівлі людьми [10, 5]. Біженці опиняються в ситуаціях, де економічні, правові та житлові прогалини створюють сприятливі умови для діяльності злочинних мереж, що прагнуть використати їхню вразливість [5, 2].

Крім безпосередньої загрози експлуатації, масова міграція порушує соціальні, економічні та правові системи приймаючих країн, створюючи додаткові бар'єри для доступу до працевлаштування, освіти та соціальної підтримки. Це підкреслює актуальність дослідження структурних детермінантів вразливості біженців та механізмів сучасного рабства. Важливо виявити, які соціально-економічні фактори (економічна нестабільність, правова невизначеність, житлова нестабільність) найбільш критично впливають на підвищення ризику експлуатації, а також як гендерні та вікові особливості демографії біженців формують додаткові ризики [10, 5, 2].

Наукова цінність проблеми полягає у виявленні соціально-структурних механізмів, що впливають на ризик експлуатації, а також у виробленні політик, які можуть забезпечити ефективний захист та інтеграцію переміщених осіб. Практичне завдання полягає у розробці рекомендацій для урядів, міжнародних організацій та НУО щодо мінімізації ризиків, удосконалення систем моніторингу та забезпечення доступу біженців до безпечних альтернатив житла, працевлаштування та соціальної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження UNHCR/IOM виявляють економічну нестабільність, правову невизначеність і житлову нестабільність як ключові чинники вразливості українських біженців до торгівлі людьми в Польщі та Румунії [2]. La Strada International документує конкретні випадки трудової та сексуальної експлуатації серед груп українців у місцях прийому [7]. International Justice Mission фіксує, що відсутність стабільної роботи спричинює залежність від тре-

тих осіб, що посилює ризики торгівлі людьми [3]. British Red Cross відзначає житлову нестабільність серед біженців у Великій Британії, що відкриває двері для неприйнятних форм експлуатації [9]. Гендерно обумовлене насильство як компонент сучасного рабства аналізується в рамках проєкту SEREDA CEE та досліджень University of Birmingham, а також у працях щодо глобальних контекстів насильства в міграції, підкреслюючи системні недоліки у виявленні GBV [1, 6].

Останні академічні публікації Ozer et al. застосовують data-driven підходи для виявлення і картографування мереж торгівлі людьми у контексті війни в Україні [4], а Yagunov & Haverkamp досліджують тенденції, жертв і профілі злочинців, підкреслюючи масштаб і складність проблеми [11].

Невирішені аспекти загальної проблеми Попри значну кількість емпіричних звітів і аналітичних публікацій, недостатньо системно інтегровано – взаємозв'язок демографічних змін із структурними ризиками експлуатації; – масштаб і характер транскордонних мереж торгівлі людьми в умовах воєнної міграції; – оцінка ефективності сучасних гуманітарних і політичних заходів щодо захисту біженців.

Формулювання цілей статті Ця стаття має на меті детально проаналізувати механізми та структурні фактори, що підсилюють ризики сучасного рабства серед українських біженців, інтегрувати дані міжнародних звітів і сучасних академічних досліджень для комплексного представлення проблеми та на основі цього аналізу запропонувати політичні та практичні рекомендації щодо зменшення ризиків експлуатації, а також підвищення ефективності систем захисту біженців.

Виклад основного матеріалу. Масові вимушені переміщення українців, спричинені воєнними діями, створюють складну гуманітарну кризу та значні ризики сучасного рабства. Ці ризики включають економічну та сексуальну експлуатацію, примусову працю, домашню експлуатацію та інші форми торгівлі людьми [2, 3, 7, 9]. За даними ООН та партнерських організацій, від початку повномасштабної війни понад 6,3 млн українців залишили країну, серед них понад 80 % – жінки та діти, що значно підвищує їхню вразливість до різних форм сучасного рабства [2].

Першим проявом цих ризиків є підвищена вразливість біженців під час початкових етапів переміщення та перебування в приймаючих країнах. Згідно з дослідженнями UNHCR/IOM «Vulnerability to trafficking in persons in the context of the war in Ukraine», українські біженці у Польщі та Румунії зазнають комплексного впливу економічної нестабільності, правової невизначеності та житлової нестабільності, що значно підсилює ризики потрапляння у ситуації експлуатації [2].

Вразливість особливо помітна серед тих, хто не має стабільної роботи або формального доступу до ринку праці, через що багато біженців змушені погоджуватися на ризикові схеми працевлаштування без гарантій безпеки та правового захисту [7, 3].

У Польщі, одній із ключових країн прийому українців, відсутність системних заходів захисту та належного реєстраційного контролю біля кордону посилює ризики експлуатації. Спостереження La Strada International показують, що серед 42 задокументованих випадків експлуатації українських біженців трудова експлуатація стала найпоширенішою формою (17 випадків), тоді як сексуальна експлуатація була зафіксована у 13 випадках, а окремі випадки включали примусове жебрацтво або інші форми використання уразливого становища [7].

У Румунії дослідження International Justice Mission засвідчило, що понад 60 % опитаних українських біженців не мають стабільної роботи, що створює додаткові передумови для їхньої соціально-економічної вразливості. Відсутність постійного доходу змушує багатьох із них покладатися на сторонніх осіб або тимчасові благодійні ініціативи для забезпечення житлом, харчуванням та доступом до базових послуг, включно з охороною здоров'я, освітою та соціальною підтримкою. Така залежність формує нерівні владні відносини між біженців та тими, хто надає допомогу, що, у свою чергу, підвищує ризики експлуатації, маніпуляцій та зловживань. Крім того, нестабільність зайнятості ускладнює інтеграцію на ринку праці, обмежує можливості для професійного розвитку та поглиблює соціальну ізоляцію, особливо серед жінок із дітьми та осіб похилого віку [3].

Приклад Великої Британії та програми Homes for Ukraine демонструє інший, не менш значущий тип ризику, пов'язаний із прийомом біженців у приватні домогосподарства. Попри те, що гуманітарні ініціативи забезпечують житло, початкову фінансову підтримку та сприяють швидкій релокації, відсутність системного моніторингу та належних механізмів контролю може створювати умови для різних форм експлуатації. Серед найпоширеніших проблем фіксуються випадки примусової або неоплачуваної домашньої праці, психологічного тиску, надмірного контролю з боку приймаючих

сімей, а також обмеження свободи пересування чи доступу до соціальних послуг. Додатковим викликом є ризик бездомності після розриву відносин із хостами, оскільки багато біженців не мають альтернативних варіантів житла та достатніх ресурсів для самостійного орендування помешкання. Усе це свідчить про необхідність посилення державного нагляду, створення прозорих процедур реагування на скарги та впровадження більш стійких моделей підтримки, які б мінімізували залежність біженців від приватних осіб [9, 8].

Гендерний аспект є ключовою складовою сучасного рабства та однією з найвразливіших площин у контексті вимушеної міграції. Жінки та діти становлять абсолютну більшість серед переміщених осіб, що зумовлює суттєве зростання ризиків гендерно обумовленого насильства (GBV), торгівлі людьми та інших форм експлуатації. У ситуаціях збройних конфліктів ці ризики посилюються ще більше, оскільки переміщення часто відбувається в умовах хаосу, відсутності належного контролю та руйнування соціальних структур. Особливо тривожними є випадки конфлікт-пов'язаних сексуальних травм, які мають довготривалі фізичні, психологічні та соціальні наслідки для постраждалих [1, 6].

Дані дослідницької ініціативи SEREDA CEE, очолюваної науковцями Університету Бірмінгема, демонструють, що біженки, зокрема жінки з малолітніми дітьми, є однією з найбільш уразливих груп. Вони часто стикаються із сексуальним насильством, примусовими стосунками, економічною експлуатацією та іншими формами зловживань як під час транзиту, так і в пунктах прийому. Значною мірою це пов'язано з недоліками у vetting-системах тимчасового житла, відсутністю належного контролю за волонтерами та приймаючими сім'ями, а також браком кваліфікованого персоналу, здатного своєчасно виявляти ризики та реагувати на них [1].

Недостатність ефективних механізмів ідентифікації, моніторингу та реагування на випадки GBV і торгівлі людьми свідчить про потребу комплексного перегляду політик захисту. Це включає посилення міжвідомчої координації, удосконалення процедур скринінгу, розширення доступу до спеціалізованих послуг підтримки та забезпечення гендерно чутливого підходу на всіх етапах міграційного процесу – від евакуації та транзиту до інтеграції в приймаючих громадах. Розробка та впровадження таких заходів є критично важливою для мінімізації ризиків експлуатації та забезпечення належного рівня захисту прав людини в умовах масштабних переміщень [5, 3, 4]. За даними останніх досліджень 2024–2025 рр., конфлікт ускладнив діяльність традиційних структур захисту, а злочинні мережі адаптують свої схеми під масові переміщення,

використовуючи слабкі точки системи прийому біженців [5, 4, 11]. У статті Rostetska et al. (2024) підкреслюється, що структурні чинники, включаючи демографічну нерівність, економічну нестабільність, правову невизначеність і житлову нестабільність, створюють середовище, в якому трудова та сексуальна експлуатація, примусова праця й інші форми торгівлі людьми стають реальними ризиками [5].

Дослідження Ozer et al. «Mapping Trafficking Networks: A Data-Driven Approach to Disrupt Human Trafficking Post Russia-Ukraine Conflict» демонструє, що масові переміщення українців суттєво змінили маршрути торгівлі людьми та структуру мереж, створюючи нові точки вразливості для жінок та дітей [4]. Аналіз Yagunov & Haverkamp (2025) «Human Trafficking and Satellite Crimes in Wartime Ukraine: Trends, Victims, Perpetrators and Prevention» вказує на взаємозв'язок між військовими діями, порушенням соціальної інфраструктури та збільшенням ризику торгівлі людьми серед переміщених осіб [11].

Структурні чинники ризику сучасного рабства серед українських біженців включають кілька взаємопов'язаних елементів, що посилюють їхню вразливість до експлуатації на різних етапах переміщення та перебування в країнах прийому [2–11]:

Економічну невизначеність і нестабільний дохід, що змушує біженців шукати будь-яку роботу, навіть із високим ризиком експлуатації. Відсутність доступу до стабільного доходу змушує частину переміщених осіб погоджуватися на нелегальну або неповноцінно оплачувану працю, часто у секторах із слабким контролем і без гарантій безпеки [2, 3, 5, 7]. Економічна залежність від посередників або роботодавців підвищує ймовірність примусових умов праці та інші форми сучасного рабства [4].

Правову невизначеність, що обмежує доступ до правового захисту та юридичної підтримки. Біженці, які не мають належного статусу або документів, часто не можуть законно працевлаштуватися, оформити житло або отримати соціальні послуги, що робить їх легкою мішенню для експлуататорів [3, 11]. Недостатня інформація про права та механізми захисту посилює психологічну залежність і створює середовище для прихованих форм експлуатації.

Житлову нестабільність, яка змушує біженців залежати від приватного розміщення без належного моніторингу. Тимчасове житло у приймаючих сім'ях або у неформальних гуртожитках часто не контролюється державними чи гуманітарними організаціями, що створює ризики сексуальної та трудової експлуатації [9, 8]. Вразливість зростає, якщо особа втрачає доступ до підтримки та альтернативних варіантів житла, що формує залежність від потенційних експлуататорів.

Гендерно специфічну вразливість, яка загрожує ризики сексуальної експлуатації та насильства. Жінки та діти становлять більшість серед переміщених осіб, а відсутність гендерно чутливих механізмів підтримки та vetting систем тимчасового житла посилює ризик GBV і торгівлі людьми [1, 6]. Конфліктно-спричинені травми та психологічна залежність від приймаючих структур додатково ускладнюють здатність захистити себе.

Недостатню координацію між гуманітарними та правоохоронними структурами щодо виявлення й реагування на випадки експлуатації. Брак координації між державними органами, НУО та міжнародними інституціями призводить до того, що частина випадків сучасного рабства залишається непоміченою, а постраждалі не отримують своєчасної підтримки [5, 4, 3].

Таким чином, ці структурні чинники діють у комплексі, посилюючи взаємозалежні ризики трудової та сексуальної експлуатації, примусової праці та інших форм сучасного рабства, що потребує комплексного підходу до превенції та захисту біженців [2–11].

Комплексний аналіз цих факторів дозволяє сформулювати цільові політичні рекомендації щодо захисту українських біженців, зокрема розробку механізмів моніторингу житла, доступу до формального працевлаштування, правового супроводу та гендерно-чутливих програм підтримки на всіх етапах переміщення [2–8].

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що сучасне рабство серед українських біженців формується не лише як безпосередній наслідок збройної агресії, а й як результат взаємодії глибших структурних чинників – демографічних дисбалансів, правової невизначеності, економічної нестабільності та інституційної фрагментованості. Сукупність цих факторів створює середовище, у якому вразливість переміщених осіб до насильства, експлуатації та зловживань зростає на всіх етапах міграційного маршруту – від евакуації та транзиту до інтеграції в приймаючих країнах.

Сучасне рабство в контексті вимушеної міграції має багатовимірний характер і проявляється у трудовій, сексуальній, економічній та психологічній експлуатації. Це породжує комплексні соціальні, гуманітарні та правові виклики, які неможливо подолати за допомогою фрагментарних або короткострокових рішень. Необхідність системної координації політик захисту, інтеграції та моніторингу стає ключовою умовою ефективного реагування.

Розробка превентивних стратегій має ґрунтуватися на таких пріоритетах:

- забезпечення доступу до безпечного, контрольованого та інституційно підзвітного житла;
- легалізація, прозорість і контроль умов працевлаштування біженців;

- впровадження гендерно чутливих механізмів підтримки та реагування на насильство;
- посилення координації між державними структурами, міжнародними організаціями та громадським сектором;
- створення ефективних систем раннього виявлення ризиків експлуатації.

Лише комплексний, міжсекторальний підхід, що враховує структурні детермінанти вразливості та специфіку війни в Україні, здатен суттєво зменшити ризики сучасного рабства серед українських біженців. Такий підхід є необхідною умовою для забезпечення реального захисту їхніх прав, гідності та безпеки в умовах тривалих гуманітарних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Forced migration and sexual and gender-based violence in queer communities: UK findings from the SEREDA project : report / University of Birmingham. URL: <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-social-sciences/social-policy/publications/queer-sereda-web.pdf> (дата звернення: 03.02.2026).
2. Human trafficking in the Ukraine crisis : report / IOM. 2023. URL: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/2023-07/human_trafficking_in_the_ukraine_crisis-final2.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
3. IJM's Distinctive Response to the Ukrainian Refugee Crisis (European Anti-Trafficking Program-EATP). URL: <https://www.ijm.ca/news/ijms-distinctive-response-ukrainian-refugee-crisis-european-anti-trafficking-program> (дата звернення: 19.01.2026).
4. Mapping Trafficking Networks: A Data-Driven Approach to Disrupt Human Trafficking Post Russia–Ukraine Conflict / Ozer M. et al. *Computational Science and Computational Intelligence*. Springer, 2025. P. 201–212.
5. Rostetska S., Shvets S., Ilkiv O. Formation of a New Paradigm of Global Political and Migration Processes under the Influence of Military Activities in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Т. 9, № 5. P. 241–251.
6. Tastsoglou E., Freedman J. Gender-based and intersectional violence in migration and refugee contexts: A contextual global approach. *International Sociology*. 2005. 40(6). P. 924–943.
7. Trafficking of Ukrainian Refugees: Case Documentation : report / La Strada International. 2023. URL: <https://www.lastradainternational.org/reports/lsi-case-assessment-report-trafficking-risks-among-displaced-ukrainians/> (дата звернення: 20.01.2026).
8. Ukraine & Neighbouring Countries 2022–2024: 2 Years of Response : report / International Organization for Migration. 2024. URL: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/2024-02/iom_ukraine_neighbouring_countries_2022-2024_2_years_of_response.pdf (дата звернення: 25.01.2026).
9. Ukrainian refugees at risk of homelessness and exploitation in UK, report finds. *The Guardian*. 2024. 16 July. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/jul/16/ukrainian-refugees-risk-of-homelessness-and-exploitation-uk> (дата звернення: 23.01.2026).
10. UNHCR. Ukraine Refugee Situation. UNHCR, 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 18.01.2026).
11. Yagunov D. Human Trafficking and Satellite Crimes in Wartime Ukraine: Trends, Victims, Perpetrators and Prevention. *Journal of Illicit Economies and Development*. 2023. Т. 5, № 2. P. 1–17.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026